

К.О. САВЧУК,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник

ПРОФЕСОР ЙОГАН БАПТИСТ ШАД ТА СТАНОВЛЕННЯ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ НАУКИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ НА ПОЧАТКУ XIX ст.

У статті досліджується внесок у розвиток науки міжнародного права видатного представника німецької класичної філософії, першого професора філософії Харківського університету Йогана Баптиста Шада (1758–1834). Проаналізовано основні міжнародно-правові ідеї Й. Б. Шада, висловлені ним у праці «Institutiones juris naturae». Показано, що Й. Б. Шад розумів міжнародне право як «саме природне право, що застосовується до народів» і приділяв увагу дослідженню питань основних прав держав, принципу рівності держав, міжнародних договорів, праву війни тощо.

Ключові слова: історія науки міжнародного права, історія української науки міжнародного права, теорія міжнародного права, природне право, Й. Б. Шад.

Савчук К. А. Профессор Иоганн Баптист Шад и становление университетской науки международного права в Украине в начале XIX в.

В статье исследуется вклад в развитие науки международного права выдающегося представителя немецкой классической философии, первого профессора философии Харьковского университета Иоганна Баптиста Шада (1758–1834). Проанализированы основные международно-правовые идеи И. Б. Шада, которые он высказал в работе «Institutiones juris naturae». Показано, что И. Б. Шад понимал международное право как «само естественное право, применяемое к народам» и уделял внимание исследованию вопросов основных прав государств, принципу равенства государств, международных договоров, праву войны.

Ключевые слова: история науки международного права, история украинской науки международного права, теория международного права, естественное право, И. Б. Шад.

Savchuk K. O. Professor Johann Baptist Schad and the formation of university science of international law in Ukraine at the beginning of the XIX century.

This article is devoted to the contribution to the development of science of international law by an outstanding representative of German classical philosophy, first professor of philosophy at Kharkiv University Johann Baptist Schad (1758–1834). The main international legal J. B. Schad's ideas, which he expressed in his work «Institutiones juris naturae» are analyzed. It is shown that J. B. Schad understood international law as «natural law itself applicable to peoples» and paid attention to the study of fundamental rights of states, the principle of equality of states, international treaties, and the law of war.

Key words: history of science of international law, history of Ukrainian science of international law, theory of international law, natural law, J. B. Schad.

Історія вивчення і викладання міжнародного права на українських землях нерозривно пов'язана з заснованим ще у 1804 р. за ініціативою відомого просвітника В. Н. Каразіна (1773–1842) Харківським університетом. Протягом XIX ст. у цьому початковому закладі сформувалася одна з найпотужніших на території колишньої Російської імперії шкіл міжнародного права, яка гідно repre-

зентована такими особистостями, як Т. Ф. Степанов (1795–1847), Д. І. Каченовський (1827–1872), А. М. Стоянов (1830–1907), В. П. Даневський (1852–1898) та ін. Після доволі тривалого забуття, пов'язаного з надмірною ідеологізацією радянської юридичної науки загалом і науки міжнародного права зокрема, що виявлялася в тому числі і в ігноруванні наукового доробку правознавців попереднього періоду, величезний внесок цих та інших дореволюційних українських дослідників у розвиток вітчизняної та світової науки міжнародного права отримав відповідне висвітлення у сучасній українській юридичній літературі, зокрема і в ряді наших публікацій¹.

Водночас зародження міжнародно-правової науки у Харківському університеті в перші роки і десятиліття його існування поки що не привертало значної уваги сучасних вітчизняних юристів-міжнародників, і можна вказати лише на декілька публікацій з цієї проблематики². Характеризуючи становлення університетської науки міжнародного права у Харкові, треба одразу зробити застереження, що в перші десятиліття існування університету окремої кафедри міжнародного права ще не існувало і викладання міжнародно-правових питань здійснювалося на кафедрі прав природного, публічного та народного (природне міжнародне право) і дипломатики та політичної економії (позитивне міжнародне право).

Першими викладачами міжнародного права були запрошені з закордону фахівці – математик та економіст Й. М. Ланг (помер після 1819 р.), історик Б. О. Рейт (1770–1824), філософ та економіст Л. К. Якоб (1759–1827). Проте найбільш помітною, хоча і, безумовно, неоднозначною постаттю серед цих вчених був перший професор теоретичної і практичної філософії Харківського університету, видатний представник німецької класичної філософії Йоган Баптист Шад (1758–1834) – автор фундаментального курсу природного права³, ряд ідей, висловлених в якому стали причиною звинувачення вченого у вільнодумстві і подальшого звільнення з університету та вислання з Росії.

Наукова біографія Й. Б. Шада та його філософські погляди, як і його внесок у становлення університетської науки і освіти у Харкові, привертали увагу дослідників починаючи з дореволюційних часів⁴, а серед сучасних вчених найбільш ґрунтовно були розкриті у монографії харківського філософа В. О. Абашника⁵. Тому зазначимо лише, що Й. Б. Шад народився у 1758 р. у селі Мюрсбах, біля Бамберга в заможній селянській родині, освіту отримав у Банцькому монастирі та єзуїтській семінарії у Бамберзі. У 1778 р. він прийняв чернецтво у Банцькому монастирі. Проте під час перебування у монастирі відбувається трансформація його світогляду, і з ревного католика він перетворюється на послідовника філософського вчення І. Канта.

Побоювання переслідувань з боку інквізиції призводять до втечі Й. Б. Шада з монастиря і переходу до протестантизму. Незабаром він здобуває ступінь доктора філософії і у 1799–1804 рр. посідає кафедру філософії Єнського університету, а у 1804 р. приймає запрошення обійняти посаду професора теоретичної і практичної філософії у ще навіть не відкритому Харківському університеті. Протягом наступних дванадцяти років життя та науково-викладацька діяльність Й. Б. Шада були пов'язані з Харківським університетом, і саме тут у 1814 р. побачила світ його праця «*Institutiones juris naturae*». Вчення Й. Б. Шада про природне право майже не відоме сучасним правознавцям, а його міжнарод-

но-правові погляди поки що не стали предметом спеціального дослідження, хоча внесок Й. Б. Шада у розвиток науки міжнародного права певною мірою аналізується у фундаментальній праці академіка В. Е. Грабаря «Матеріали до історії літератури міжнародного права в Росії (1647–1917)»⁶ та в ряді публікацій сучасних представників харківської школи міжнародного права⁷.

Внесок Й. Б. Шада в розвиток науки міжнародного права полягає передусім у тому, що у своєму курсі природного права «*Institutiones juris naturae*» він, хоча і у стислій формі, висвітлює основні питання міжнародного права, розглядаючи яких присвятив окрему главу яка має назву «*Jus gentium*» (тобто право народів). Розуміння юридичної сутності міжнародного права у Й. Б. Шада суто природно-правове. Універсальне право народів він визначає як «саме природне право, що застосовується до народів» і «вказує, яких зобов'язань і законів народи повинні взаємно дотримуватися один до одного»⁸.

Як класичний представник школи природного права, Й. Б. Шад виходив з того, що саме по собі право є єдиним, незалежно від того, чи йдеться про норми, що визначають відносини в межах родини, держави, чи всього людського роду.

У своєму курсі природного права Й. Б. Шад певну увагу приділяв проблемі основних прав народів (або держав), в якості яких він розглядав свободу і рівність народів, стверджуючи, що «всі народи, якщо розглядаються самі по собі, вільні, і взаємно незалежні», право збереження, за допомогою якого «народ для свого збереження може відвернути від себе всяку небезпеку знищення», право володіння і території, яке передбачає, що «будь-якому народу, оскільки він має права вільної особи, надається право займати вільні володіння і купувати права на чужі володіння за договором»⁹. Й. Б. Шад займав прогресивну для свого часу позицію, послідовно обстоюючи принцип рівності держав, зауважуючи при цьому, що відповідно до природи жоден народ не може перебувати під владою іншого народу. Й. Б. Шад захищає принцип територіального верховенства держави і стверджує, що жоден народ не може заходити на чужу територію і користуватися нею, крім того народу, якому ця територія належить. Водночас він вважав повністю правомірним зайняття території, наприклад якогось острову, фактично залишеної іншим народом.

Щодо міжнародних договорів Й. Б. Шад чітко захищав засаду непорушності і священності таких договорів, проте не убачав відмінностей між договорами, що укладаються між народами, і договорами, що укладаються між народом, з одного боку, і приватною особою іншого народу – з другого боку, змішуючи, таким чином, приватноправові і публічно-правові правовідносини. Він не дає якоїсь спеціальної класифікації міжнародних договорів, однак окремо згадує союзні договори, виокремлюючи серед них рівноправні та нерівноправні. Засобами забезпечення виконання договірних зобов'язань Й. Б. Шад називав клятву, гарантію і обмін заручниками. Слід наголосити на тому, що тлумачення обміну заручниками чинного засобу забезпечення виконання міжнародного договору на початку XIX ст. є явним анахронізмом, оскільки в позитивному міжнародному праві цей засіб остаточно зник ще у першій половині XVIII ст.

Розглядаючи питання підстав справедливої війни, Й. Б. Шад як таку підставу визнавав лише правопорушення. Вигода, прагнення до панування або порушення рівноваги через збільшення могутності іншого народу, на його думку, не можуть розглядатися як аргументи для визнання війни справедливою. У пи-

тання необхідності офіційного оголошення війни через легата або посланника позиція Й. Б. Шада є дещо непослідовною. В одному місці він писав, що таке оголошення не є обов'язковим, але тут же зазначає, що розпочата таким чином війна має бути визнана несправедливою, «крім тих випадків, коли ображений народ не може інакше досягти законності»¹⁰. При розгляді законів і звичаїв війни Й. Б. Шад наполягав на необхідності дотримання обіцянки, даної ворогу на війні, і необхідності здійснення амністії, тобто «забуття образ з обох сторін, оголошене навічно»¹¹ при укладанні мирного договору. Проте остання, на його думку, не повинна поширюватися на злочини, які були скоєні підступно, навіть щодо ворога.

Загалом можна стверджувати, що у праці Й. Б. Шада «*Institutiones juris naturae*» міститься розгорнуте вчення про юридичну природу та основні інститути тогочасного міжнародного права, що розумілося філософом виходячи з методологічних засад школи природного права. Філософське та політико-правове вчення Й. Б. Шада значною мірою вплинуло на формування методологічних засад харківської школи міжнародного права, в якій протягом майже всього XIX ст. явно домінував природно-правовий підхід до розуміння сутності та юридично обов'язкової сили міжнародного права. Учень Й. Б. Шада був видатний економіст і правознавець професор Харківського університету Тихон Федорович Степанов (1795–1847), який є автором першого в Російській імперії курсу міжнародного права. Водночас саме цей курс природного права та опублікована Й. Б. Шадом у 1815 р. хрестоматія вибраних праць давньоримських авторів стали, за переконливим твердженням В. О. Абашника, «головною причиною звільнення Шада з Харківського університету та його видворення з Харкова та Російської імперії у грудні 1816 р.»¹². Безпосереднім приводом для звільнення Й. Б. Шада став донос професора історії Харківського університету А. А. Дегурова, який звинуватив Шада у наявності плагіату в дисертаціях двох його учнів – П. Ковалевського та І. Гриневича. Другим, значно небезпечнішим звинуваченням, стало звинувачення у раціоналізмі і критичному ставленні до християнської релігії і моралі.

На підставі цих доносів міністр народної освіти Російської імперії О. М. Голіцин звернувся до Комітету міністрів з пропозицією негайно усунути Й. Б. Шада з посади професора Харківського університету. У своєму зверненні високопосадовець зазначав, що в курсі природного права Й. Б. Шада «наводяться місця, що не зовсім відповідають корінним у нашій державі поняттям про владу Монарха» та містяться «доволі непристойні зауваження щодо установ, які існують у Росії»¹³. Фінал цієї історії був таким. 3 листопада 1816 р. Комітет міністрів Російської імперії постановив негайно звільнити з посади Й. Б. Шада та вислати його закордон, а працю з природного права та хрестоматію латинських текстів «повністю знищити» та повідомити про це інші університети¹⁴. Всі спроби Й. Б. Шада виправдатися виявилися марними, і наприкінці 1816 р. він був звільнений з посади професора Харківського університету і висланий закордон. Подальша науково-викладацька діяльність цього видатного філософа була пов'язана з Берлінським та Єнським університетами.

1. Савчук К. О. Внесок професора Т. Ф. Степанова в становлення вітчизняної науки міжнародного права. *Правова держава : щорічник наук. праць*. 2004. Вип. 15. С. 284–

288; Савчук К. О. Дмитро Іванович Каченовський як юрист-міжнародник. *Правова держава: щорічник наук. праць*. 2009. Вип. 20. С. 404–411; Савчук К. О. Міжнародно-правові погляди професора А. М. Стоянова. *Держава і право: зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки*. 2007. Вип. 36. С. 522–528; Савчук К. О. Міжнародно-правові погляди В. П. Даневського. *Правова держава: щорічник наук. праць*. 2008. Вип. 19. С. 370–375. 2. Савчук К. О. Наука міжнародного права в Харківському університеті у перші роки його існування. *Розвиток науки і практики міжнародного права та Міжнародно-правові читання, присвячені пам'яті Олександра Задорожного*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 22 черв. 2018 р.). Київ, 2018. С. 44–47; Тарасов О. В. Підготовка науково-педагогічних кадрів з міжнародного права у Харківському імператорському університеті. *Сучасні глобалізаційні виклики і міжнародне право: зб. наук. ст. за матеріалами IV Харк. міжнар.-прав. читань, присвяч. пам'яті проф. М. В. Яновського і В. С. Семенова* (Харків, 15 листоп. 2018 р.) / редкол.: А. П. Гетьман, І. В. Яковюк, О. Я. Трагнюк. Харків, 2018. С. 53–64. 3. *Shad J. Institutiones juris naturae. Conscriptis in usum Auditorum suorum. Charcoviae: Typis Universitatis, 1814. 408 p.* 4. *Лавровский Н. А. Эпизод из истории Харьковского университета. Издание Императорского общества истории и древностей российских при Московском университете*. Москва: Университетская типография, 1873. С. 38–58; Багалеї Д. І. Удаление профессора И. Е. Шада из Харьковского университета (Материалы для биографического словаря профессоров Харьковского университета). Харьков: Паровая типография и литография Зильберберг, 1899. 147 с.; Зеленогорский Ф. А. И. Б. Шад, бывший профессор философии в Харьковском университете (1804–1817). *Биография. Записки Императорского Харьковского университета*. 1896. Кн. 2. С. 49–64. 5. *Абашиник В. А. Харьковская университетская философия (1804–1920): в 2 т. Харьков: «БУРУН и К», 2014. Т. 1: 1804–1850 гг. 750 с.* 6. *Грабарь В. Э. Материалы к истории литературы международного права в России (1647–1917) / науч. ред., автор биографического очерка и сост. библиографии У. Э. Батлер; отв. ред. и автор предисл. В. А. Томсинов. Москва: Зерцало, 2005. С. 244–246.* 7. *Буроменский М. В., Сенаторова О. В., Тарасов О. В. Харьковская школа международного права. Альманах международного права*. 2011. Вып. 3. С. 57; Тарасов О. В. Підготовка науково-педагогічних кадрів з міжнародного права у Харківському імператорському університеті // *Сучасні глобалізаційні виклики і міжнародне право: зб. наук. ст. за матеріалами IV Харк. міжнар.-прав. читань, присвяч. пам'яті проф. М. В. Яновського і В. С. Семенова* (Харків, 15 листоп. 2018 р.) / редкол.: А. П. Гетьман, І. В. Яковюк, О. Я. Трагнюк. Харків, 2018. С. 54. 8. *Shad J.* Цит.праця. Р. 403. 9. *Shad J.* Цит.праця. Р. 404–405. 10. *Shad J.* Цит.праця. Р. 407. 11. *Shad J.* Цит.праця. Р. 408. 12. *Абашиник В. А. Харьковская университетская философия (1804–1920): в 2 т. Харьков: «БУРУН и К», 2014. Т. 1: 1804–1850 гг. С. 145.* 13. *Багалеї Д. І. Удаление профессора И. Е. Шада из Харьковского университета (Материалы для биографического словаря профессоров Харьковского университета)*. Харьков: Паровая типография и литография Зильберберг, 1899. С. 33. 14. Там само. С. 35.

References

1. Savchuk K. O. Vnesok profesora T.F. Stepanova v stanovlennia vitchyznianoї nauky mizhnarodnoho prava. *Pravova derzhava. Shchorichnyk naukovykh prats*. 2004. Vyp. 15. S. 284–288.; Savchuk K. O. Dmytro Ivanovych Kachenovskyi yak yuryst-mizhnarodnyk. *Pravova derzhava. Shchorichnyk naukovykh prats*. 2009. Vyp. 20. S. 404–411; Savchuk K. O. Mizhnarodno-pravovi pohliady profesora A.M. Stoianova. *Derzhava i pravo. Zbirnyk naukovykh prats. Yurydychni i politychni nauky*. 2007. Vyp. 36. S. 522–528; Savchuk K. O. Mizhnarodno-pravovi pohliady V. P. Danevskoho. *Pravova derzhava. Shchorichnyk naukovykh prats*. 2008. Vyp. 19. S. 370–375. 2. Savchuk K. O. Nauka mizhnarodnoho prava v Kharkivskomu universyteti u pershi roky yoho isnuvannia. *Rozvytok nauky i praktyky mizhnarodnoho prava ta Mizhnarodno-pravovi chytannia, prysviacheni pamiatі Olexandra*

Zadorozhnoho: materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf. (m. Kyiv, 22 cherv. 2018 r.). Kyiv, 2018. S. 44–47; Tarasov O. V. Pidhotovka naukovo-pedahohichnykh kadriv z mizhnarodnoho prava u Kharkivskomu imperatorskomu universyteti. *Suchasni hlobalizatsiini vyklyky i mizhnarodne pravo*: zb. nauk. st. za materialamy IV Khark. mizhnar.-prav. chytan, prysviach. pamiaty prof. M. V. Yanovskoho i V. S. Semenova (Kharkiv, 15 lystop. 2018 r.) / redkol.: A. P. Hetman, I. V. Yakoviuk, O. Ya. Trahniuk. Kharkiv, 2018. S. 53–64. **3.** Shad J. *Institutiones juris naturae*. Conscriptis in usum Auditorum suorum. Charcoviae: Typis Universitatis, 1814. 408 p. **4.** Lavrovskiy N. A. Epizod iz istorii Khar'kovskogo universiteta. *Izdaniye Imperatorskogo obshchestva istorii i drevnostey rossiyskikh pri Moskovskom universitete*. M: Universitetskaya tipografiya, 1873. S. 38–58; Bagaley D. I. Udaleniye professora I. Ye. Shada iz Khar'kovskogo universiteta (Materialy dlya biograficheskogo slovaryia professorov Khar'kovskogo universiteta). Kharkov: Parovaya tipografiya i litografiya Zil'berberg, 1899. 147 s.; Zelenogorskiy F. A. I. B. Shad, byvshiy professor filosofii v Khar'kovskom universitete (1804-1817). Biografiya. *Zapiski Imperatorskogo Khar'kovskogo universiteta*. 1896. Kn. 2. S. 49–64 **5.** Abashnik V. A. Kharkovskaya universitetskaya filosofiya (1804-1920): v 2 t. Kharkov : «BURUN i K». 2014. T. 1 : 1804–1850 gg. 750 s. **6.** Grabar V. E. Materialy k istorii literatury mezhdunarodnogo prava v Rossii (1647-1917) / Nauch. red. avtor biograficheskogo ocherka i sostavitel bibliografii U. E. Batler. Otv. red. i avtor predisloviya V. A. Tomsinov. M.: Zertsalo. 2005. S. 244–246. **7.** Buromenskiy M. V. Senatorova O. V. Tarasov O. V. Kharkovskaya shkola mezhdunarodnogo prava. *Almanakh mezhdunarodnogo prava*. 2011. Vyp. 3. S. 57; Tarasov O. V. Pidhotovka naukovo-pedahohichnykh kadriv z mizhnarodnoho prava u Kharkivskomu imperatorskomu universyteti. *Suchasni hlobalizatsiini vyklyky i mizhnarodne pravo*: zb. nauk. st. za materialamy IV Khark. mizhnar.-prav. chytan, prysviach. pamiaty prof. M. V. Yanovskoho i V. S. Semenova, Kharkiv, 15 lystop. 2018 r. / redkol.: A. P. Hetman, I. V. Yakoviuk, O. Ya. Trahniuk. Kharkiv, 2018. S. 54. **8.** Shad J. *Institutiones juris naturae*. Conscriptis in usum Auditorum suorum. Charcoviae: Typis Universitatis, 1814. P. 403. **9.** Shad J. *Institutiones juris naturae*. Conscriptis in usum Auditorum suorum. Charcoviae: Typis Universitatis, 1814. P. 404-405. **10.** Shad J. *Institutiones juris naturae*. Conscriptis in usum Auditorum suorum. Charcoviae: Typis Universitatis, 1814. P. 407. **11.** Shad J. *Institutiones juris naturae*. Conscriptis in usum Auditorum suorum. Charcoviae: Typis Universitatis, 1814. P. 408. **12.** Abashnik V. A. Kharkovskaya universitetskaya filosofiya (1804-1920): v 2 t. Kharkov : «BURUN i K». 2014. T. 1 : 1804–1850 gg. S. 145. **13.** Bagaley D. I. Udaleniye professora I. E. Shada iz Kharkovskogo universiteta. (Materialy dlya biograficheskogo slovaryia professorov Kharkovskogo universiteta). Kharkov: Parovaya tipografiya i litografiya Zilberberg, 1899. S. 33. **14.** Bagaley D. I. Udaleniye professora I. E. Shada iz Kharkovskogo universiteta. (Materialy dlya biograficheskogo slovaryia professorov Kharkovskogo universiteta). Kharkov: Parovaya tipografiya i litografiya Zilberberg, 1899. S. 35.

Savchuk K. O. Professor Johann Baptist Schad and the formation of university science of international law in Ukraine at the beginning of the XIX century.

The history of teaching and investigation of international law in the Ukrainian lands is inextricably linked with Kharkiv University which was founded in 1804 on the initiative of the famous educator V.N. Karazin (1773-1842). During the first decades of the University's existence, a separate chair of international law did not yet exist and teaching of international law was carried out at the chair of natural and public law and the law of nations (natural international law) and the chair of diplomacy and political economy (positive international law). The first teachers of international law at Kharkiv University were invited experts from abroad — mathematician and economist I. M. Lang (died after 1819), historian B. O. Reith (1770-1824), philosopher and economist L.K. Jacob (1759-1827). However, the most prominent figure among these scientists was the first professor of theoretical and practical philosophy of Kharkiv University, an outstanding representative of German classical philos-

ophy, Johann Baptist Schad (1758-1834) — the author of the fundamental course on natural law «*Institutiones juris naturae*». Shad's contribution to the development of the science of international law consists primarily in the fact that in his natural law course «*Institutes juris naturae*» he, although in a rather brief form, shed light on the main issues of international law, to which he devoted a separate chapter, which is called «*Jus gentium*» (law of nations). He defines the universal law of nations as «natural law itself applicable to nations» and «indicates what obligations and laws nations should mutually respect for each other». In course on natural law «*Institutiones juris naturae*» J. B. Schad paid attention to the study of fundamental rights of states, the principle of equality of states, international treaties, and the law of war. The philosophical and political-legal doctrine of J. B. Schad largely influenced the formation of the methodological foundations of the Kharkiv school of international law, in which a natural-legal approach to understanding the essence and legally binding force of international law clearly dominated during almost the entire XIX century.

Key words: history of science of international law; history of Ukrainian science of international law, theory of international law, natural law, J. B. Schad.

DOI: 10.33663/0869-2491-2019-30-392-398

УДК 341.1

І. М. ПРОЦЕНКО

кандидат юридичних наук

ПРАВА ІНОЗЕМЦІВ ЯК СКЛАДОВА «ЛЮДСЬКОГО ВИМІРУ» ОБСЄ

Міжнародно-правове регулювання прав іноземців є малодослідженою сферою науки міжнародного права. У статті розкриваються основи регулювання окремих прав іноземців у рамках ОБСЄ. Ключовим напрямом діяльності цієї міжнародної організації є так званий людський вимір, який полягає у розробці норм та здійсненні діяльності, пов'язаних із правами людини та демократією.

Ключові слова: права іноземців, Організація з безпеки і співробітництва в Європі, «людський вимір» ОБСЄ.

Проценко И. Н. Права иностранцев как составляющая «человеческого измерения» ОБСЕ

Международно-правовое регулирование прав иностранцев является малоисследованной областью науки международного права. В статье раскрываются основы регулирования отдельных прав иностранцев в рамках ОБСЕ. Ключевым направлением деятельности этой международной организации является так называемое человеческое измерение, которое заключается в разработке норм и осуществлении деятельности, связанных с правами человека и демократией.

Ключевые слова: права иностранцев, Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе, «человеческое измерение» ОБСЕ.

Protsenk I. The rights of foreigners as a component of the OSCE's «human dimension»

The international legal regulation of the rights of foreigners is a little studied sphere of science of international law. The article describes the basics of regulating individual rights of foreigners within the OSCE. Since the key activity of this international organization is the